

دایرةالمعارف خانواده (نظریه‌ها و روش‌ها)

ویراستاران

الن سی. اکای

وی. ل. استون

پگی دیلورت - اندرسون

کالین استون

یو. د. م. کلین

مترجمان

دکتر عالیہ شکریبکی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی (واحد تهران شرق)

دکتر شهلا مهرگانی

پژوهشگر حوزه مطالعات خانواده

جامعه‌شناسان

عنوان و نام پدیدآور: دایرةالمعارف خانواده (نظریه ها و روش ها)
تالیف: ورن ل. بنگستون، آلن س. کاک و
ترجمه: عالیه شکریبکی، شهلا مهرگانی

مشخصات نشر: جامعه شناسان
مشخصات ظاهری: ۹۳۸ ص.
شابک: ۰-۰۴۳-۳۲۳-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: عنوان اصلی: c2005 Sourcebook of family theory & research
یادداشت: ویراستاران ورن ل. بنگستون، آلن س. کاک، کاترین ر. آلن، بگی دیلورت- اندرسون، دیوید م.
موضوع: خانواده، تحقیق، روش شناسی

شناسه افزوده: بنگستون، ورن ال.، ۱۹۴۱-م. ویراستار
شناسه افزوده: Bengtson, Vern L.
شناسه افزوده شکریبکی، عالیه، ۱۳۴۱، مترجم
شناسه ملی: ۲۶۹۶۶۷۸
ردیف کتابخانه: HQ۷۲۸/۵۲ ۱۳
شابک: ۰-۰۴۳-۳۲۳-۶۰۰-۹۷۸
شابک: ۰-۰۴۳-۳۲۳-۶۰۰-۹۷۸
ویراست: دوازدهم

جامعه شناسان

دایرةالمعارف خانواده (نظریه ها و روش ها)
تالیف: ورن ل. بنگستون، آلن س. کاک و
ترجمه: عالیه شکریبکی، شهلا مهرگانی

چاپ اول: ۱۳۹۳ تهران/ تعداد ۱۱۰۰ نسخه
قیمت: ۵۶۰۰۰ تومان/ لیترگرافی و چاپ: معراج چاپ طیف نگار
شابک: ۰-۰۴۳-۳۲۳-۶۰۰-۹۷۸
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است.

حروفچینی، نمونه خوانی و صفحه آرای: جامعه شناسان
ویراستاری: گروه ویراستاری انتشارات جامعه شناسان

فروشگاه و همایشگاه مرکزی:
تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی
دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۱۷
فروشگاه جامعه شناسان - تلفن ۶۶۰۰۰۵۱
تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۶۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب
۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف
(ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM
Email: Sociologists15@gmail.com

فهرست مطالب

۱۵.....	مقدمه مترجمان
۱۹.....	مقدمه دکتر محمدباقر ساروخانی
۳۱.....	مقدمه ناشر
۳۳.....	کتابخانه
۳۷.....	مقدمه

بخش اول: آماده سازی بستی برای مطالعات آتی در حوزه خانواده

۴۷.....	فصل اول: نظریه پردازی در پژوهش خانواده
۶۶.....	تأملی بر نظریه
	اعمال کردن ساختار انتقادی علمی کوهن در دانش خانواده
۶۹.....	تأملی بر روش ها
	فرایندهای چرخ های علم
۷۸.....	مطالعه موردی
	فقدان نظریه صریح در پژوهش خانواده
۸۴.....	مطالعه موردی
	آیا یک نظریه علمی [در حوزه مطالعات] خانواده مطلوب است؟
۹۰.....	بحث و تعمیم
	نظریه پردازی خانواده: از امر خاص تا امر عام
۹۳.....	فصل دوم: نظریه های معاصر و در حال ظهور در مطالعات خانواده
۹۶.....	تأملی بر نظریه
	به کارگیری فرضیه جهانی پیر درباره نظریات خانواده
۱۰۹.....	تأملی بر نظریه
	در جست و جوی یک بنیاد فلسفی برای نظریه و مشاوره خانواده
۱۱۷.....	مطالعه موردی
	نظریه پردازی خانمان خانواده های معاصر

۱۲۰	مطالعه موردی.....
	درد یا لذت؟ نظریه و روش‌های در حال تغییر مدل خمیده
۱۲۵	مطالعه موردی.....
	در باب استفاده از احتمالات در نظریه خانواده
۱۳۱	فصل سوم: روش‌های تحقیق معاصر و در حال ظهور در مطالعه خانواده‌ها.....
۱۳۹	تأمل بر روش‌ها.....
	پرسش‌های جدید مبنی بر اطلاعات کیفی موجود
۱۶۱	مطالعه موردی.....
	روش‌های ترکیبی و انتخاب در توسعه پرسش‌های خودسنجی برای کودکان
۱۶۷	مطالعه موردی.....
	تحلیل الگوهای تلاش خانوار از نوارهای ویدئویی در گذر زمان
۱۷۱	بحث و گسترش موضوع.....
	تحلیل‌های کیفی استقرایی ساختار موردی خانواده
	بخش دوم: الگوهای در حال تغییر خانواده
۱۷۷	فصل چهارم: توضیح تغییرات در خانواده.....
۱۹۲	تأملی بر نظریه.....
	جمعیت‌شناسی جدید خانواده
۱۹۶	تأملی بر روش‌ها.....
	آیا ازدواج مردم را خوشحال‌تر می‌کند؟ ازدواج، و مراحل گذر از ازدواج
۲۰۲	مطالعه موردی.....
	توانایی و ارتجاع‌پذیری در خانواده‌های مهاجر چینی: تلاشی اولیه برای پژوهش
۲۰۸	بحث و توسعه موضوع.....
	تغییر خانواده: کاهش یا ارتجاع؟
۲۱۳	فصل پنجم: ساخت و تحول‌های خانواده.....
۲۲۰	تأملی بر نظریه.....
	گسست خانواده- آشوب در تقابل با «ویرانی»: یک نظریه درهم‌ریختگی (سیستم‌های پویا) دیدگاهی درباره ساختار و تغییر در خانواده

۲۳۶	تأملی بر روش‌ها.....
	تحلیل علی درباره تأثیرات ساختار خانواده
۲۳۷	مطالعه موردی.....
	پیش‌بینی موفقیت یا شکست ازدواج: تحقیقات بارگس و پژوهش‌های بعدتر
۲۴۱	بحث و گسترش موضوع.....
	نژادگاری فرزندان طلاق و ازدواج مجدد
۲۴۵	فصل ششم: نظریه پردازی و مطالعه درباره روابط خواهر- برادری در بزرگسالی.....
۲۵۷	تأملی بر نظریه.....
	نظریه پردازی درباره روابط خواهر/ برادری زمانی که حضور والدین کم‌رنگ می‌شود
۲۶۷	تأملی بر روش‌ها.....
	مطالعه دو قلوی همسان و ناهمسان علی عقل
۲۷۱	مطالعه موردی.....
	رسیدن به فراسوی روابط و نقش تحقیق روی خواهر/ برادری بزرگسالان
۲۷۶	بحث و گسترش موضوع.....
	روابط خواهر- برادری در دوران کودکی: دلالت‌هایی برای مطالعه مراحل زندگی
۲۸۱	فصل هفتم: تغییرات بوم‌شناختی در خانواده‌های رنگین‌پوست.....
۲۸۷	تأملی بر نظریه.....
	واقعیت و منظر تجربی: مطالعه رنگین‌پوستان
۲۹۵	تأملی بر روش‌ها.....
	ملاحظات «روش‌شناختی» در مطالعه خانواده‌های رنگین‌پوست
۲۹۹	مطالعه موردی.....
	ازدواج «بین‌نژادی سفید- سیاه» و «خانواده‌های چندفرهنگی»
۳۰۵	بحث و گسترش موضوع.....
	مطالعات «جمعیت‌شناختی» قرن بیست و یکم
۳۱۱	فصل هشتم: پیشبرد نظریه از خلال تحقیق «مورد بیرون‌راندن در خانواده‌های ناتنی».....
۳۲۴	تأملی بر نظریه.....
	تمرکز بر عواطف در مشاوره خانواده‌های ناتنی
۳۳۴	تأملی بر روش‌ها.....
	کشف تنوع روابط خانواده‌های ناتنی

۳۴۰ بحث و گسترش موضوع
 ترک خانه چه کسی؟ آیا وقتی فرزندخوانده‌ها خانه را ترک می‌کنند، همواره بیرون رانده شده‌اند؟

بخش سوم: تعامل‌های درحالت تغییر خانوادگی در درون و در طول نسل‌ها

فصل نهم: از خلال ذره‌بین زمان چگونه خانواده‌ها «در زمان و از خلال زمان» زندگی

می‌کنند؟ ۳۴۷

تأملی بر نظریه ۳۶۰

خانواده در زمان و فراسوی زمان

تأملی بر روش‌ها ۳۶۷

روش نمونه‌گیری از تجربه

مطالعه موردی ۳۷۰

مشاهده زمان با چشم کودکان زمان‌های زده و خانواده‌های ناپیوسته آنان

بحث و گسترش موضوع ۳۷۵

زمان و باز هم زمان: نگاهی انتقادی به سیم‌دهی حیات خانواده

فصل دهم: فرضیه‌سازی درباره ازدواج ۳۸۱

تأملی بر نظریه ۳۸۹

ارزیابی نظریه محور زوج‌ها

تأملی بر روش‌ها ۴۰۰

مطالعه طولی ازدواج‌ها

مطالعه موردی ۴۰۶

روایت‌های فرهنگی و تجارب فردی در روابط

مطالعه موردی ۴۱۱

زوج‌های تحت فشار: مطالعه تغییر در دو بعد دوری و نزدیکی

بحث و گسترش موضوع ۴۱۵

نظریه‌پردازی راجع به ویژگی‌های منحصر به فرد ازدواج

فصل یازدهم: تحلیل زوج‌ها و خانواده‌ها روش‌های چندسطحی ۴۱۹

تأملی بر نظریه ۴۲۳

شخصیت و فرایند خانوادگی

۴۲۵	تأملی بر نظریه..... خانواده در متن اجتماع
۴۴۸	بحث و گسترش موضوع..... نظری انتقادی بر استفاده از روش‌های چندسطحی در تحقیق‌های خانواده
۴۵۵	فصل دوازدهم: نظریه پردازی دربارهٔ پر خاشگری میان نزدیکان.....
۴۶۵	تأملی بر نظریه..... حجاج‌نیری خانواده
۴۷۶	تأملی بر روش‌ها..... در دست داشتن نظریه‌ای چندوجهی: روش‌های پیشرفته دیالکتیکی
۴۸۳	مطالعه موردی..... نگرشی بوم‌شناختی در یک مشکل بین نسلی خانواده
۴۸۸	بحث و گسترش موضوع..... چالش‌ها و توفیق‌های راه‌های دیالکتیکی در بارهٔ خشونت بین نزدیکان
۴۹۳	فصل سیزدهم: پدربودن و پدیده‌های پدربودن.....
۵۱۱	مطالعه موردی..... زندانی شدن و ورود مجدد پدران به زندگی پسرانشان
۵۱۵	مطالعه موردی..... نتایج ناخواسته افزایش تقید پدران: یک دیدگاه نیست
۵۱۸	بحث و گسترش موضوع..... پدران، نقش پدری و خانواده‌ها: «بازتولید» مسائل مربوط به مسائل خانواده در صورت بندی و اصلاح مفهوم پردازی‌ها
۵۲۵	فصل چهاردهم: تأثیر والدین و خواهران و برادران در پیشرفت رشد کودکان و نوجوانان.....
۵۳۱	تأملی بر نظریه..... نظریه پذیرش - رد والدینی
۵۴۶	تأملی بر روش‌ها..... روش‌های مبتنی بر مشاهده برای مطالعه خانواده‌ها
۵۵۱	مطالعه موردی..... روابط والدین - نوجوان: نظریه یکپارچه‌سازی وابستگی و نظریه سیستمی خانواده باونی

۵۵۶	بحث و گسترش.....
	نقش خانواده‌ها در استمرار رشد و تغییر در طی بزرگسالی
۵۶۱	فصل پانزدهم: نظریه‌پردازی درباره روابط بین نسلی در خانواده.....
۵۷۸	تأملی بر روش‌ها.....
	رهیافت‌های کیفی در مطالعه روابط بین نسلی
	بخش چهارم: خانواده‌ها و نیروهای وسیع‌تر اجتماعی
۵۸۷	فصل شانزدهم: فرهنگ، شناخت و نقش والدینی.....
۵۹۸	تأملی بر نظریه.....
	ارزیابی پدر و مادر بود
۶۰۵	تأملی بر روش‌ها.....
	مطالعه روابط والد- فرزند خوانده و والد- فرزند رضاعی
۶۱۱	مطالعه موردی.....
	رودخانه اندوه: مطالعه والدین و سواهر و برادران در پی مرگ کودک
۶۱۶	بحث و گسترش موضوع.....
	مقام و وظایف والدین و تعاملات زناشویی
۶۲۱	فصل هفدهم: دیدگاه‌های فمینیستی چندفرهنگی و ضدنژادستی.....
۶۲۹	تأملی بر نظریه.....
	محجبه‌ها: یک منظر فمینیستی خاورمیانه‌ای
۶۳۸	تأملی بر روش‌ها.....
	مادران بی‌خانمان ایالت کنتاکی
۶۴۳	مطالعه موردی.....
	چالش‌های مبتلا به زنان غیرنخبه در تحصیلات عالی
۶۴۷	بحث و گسترش موضوع.....
	الحاق جوانان به نظریات، تحقیقات و عملکردهای فمینیستی خودمان
۶۵۳	فصل هجدهم: وضعیت اقتصادی- اجتماعی و رفتارهای ظاهری دوران کودکی.....
۶۷۴	مطالعه موردی.....
	مطالعه خانواده‌های کم درآمد روستایی در مکان‌های مختلف و با روش‌های مختلط

۶۸۰	 بحث و گسترش موضوع
	ترویج پیشرفت قطعی جوانان در هتن موقعیت های متنوع اقتصادی- اجتماعی: قالب بندی رهیافت
	مدل معادله ساختاری از خلال منظر توسعه سیستم ها
	فصل نوزدهم: در مرزها متوقف نمائید: نظریه پردازی فراتر از دوگانگی های اشتغال و
۶۸۳	 خانواده
۶۸۵	 تأملی بر نظریه
	نگاه های میان فرهنگی بر تضاد اشتغال- خانواده
۶۹۷	 تأملی بر روش ها
	چالش های روشی ناشی از نظریه پردازی درباره موضوع بغرنج اشتغال- خانواده
۷۰۸	 مطالعه موردی
	حد فاصل مراقب از بزرگسالان و شغل دستمزدی
۷۱۴	 بحث و گسترش موضوع
۷۱۴	 پیشنهادهایی برای بازسازی چارچوب تحلیلی «نظریه اشتغال- خانواده»
۷۱۹	 فصل بیستم: دین مسیحیت و خانواده
۷۳۵	 تأملی بر روش ها
	مسائل مربوط به اندازه گیری در مطالعات دین مسیحیت و خانواده
۷۴۰	 مطالعه موردی
	پیوندهای میان خانواده ها و دین مسیحیت
۷۴۵	 بحث و گسترش موضوع
	چگونه خانواده های بسیار مذهبی تلاش می کنند تا مقاصد مرتبط با ایمان را برآورده سازند
۷۵۳	 فصل بیست و یکم: خانواده، نظریه و سیاست اجتماعی
۷۶۱	 تأملی بر نظریه
	خانواده ها و سیاست
۷۶۹	 تأملی بر روش ها
	بررسی تحقیقات مربوط به سوءاستفاده از کودکان
۷۷۷	 مطالعه موردی
	«رسمان های نظری» مبانی بررسی «سیاست خانواده» را می تند

۷۸۲ بحث و گسترش موضوع
اندیشه‌های مربوط به خانواده و سیاست عمومی آن‌گونه که توسط فیلیس موئن و کلترین دیده می‌شود.

بخش پنجم: آماده کردن نسل بعدی پژوهندگان حوزه خانواده

فصل بیست و دوم: گفت و شنود اساتید دانشگاه درباره تدریس نظریه‌های مربوط به

خانواده ۷۸۹

تأمل بر نظریه ۷۹۹

نظریه بدنی‌شناسی انسان برای قرن بیست و یکم

تأملی بر نظریه ۸۰۲

تدریس نظریه ۱۰

تأملی بر روش ۸۰۹

پیوند نظریه، روش‌ها، منابع و منابع محلی

فصل بیست و سوم: آموزه روشی «تحقیق در خانواده» ۸۱۹

تأملی بر روش‌ها ۸۳۰

آمارگیری به صورت زنده

تأملی بر روش‌ها ۸۳۸

توسعه مهارت‌های حرفه‌ای در روش‌های تحقیق نگارش طرح‌های پیشنهادی برای دریافت

کمک هزینه

مطالعه موردی ۸۴۳

انتهای مناظره تنبیه بدنی: ورود اخلاقیات تحقیق

فصل بیست و چهارم: مناقشات و بحث‌های طوفانی ۸۴۹

تأملی بر روش‌ها ۸۶۵

آیا شما «پوزیتیویست» هستید؟ یک خودآزمایی معرفتی؟

منابع ۸۶۹

موضوعات و اصطلاحات مهم ۹۳۱

نمایه اسمی ۹۴۹

فهرست موضوعی ۹۶۵

مقدمه مترجمان

سبک و سیاق زندگی‌های جدید، به موجب آنچه که به رابطه تکنولوژی و مصرف مربوط می‌شود، آسیب‌های جدی به ساختار خانواده وارد کرده است. اکنون الگوهای جدید و ساختارهای جدید در حال شکل‌گیری است. این الگوها و ساختارها اغلب توسط انسانها در پی نیامده‌اند. اگر این الگوها و ساختارها توسط انسانها در پدید می‌آمدند، شاید موضوعی به دم آسیب‌شناسی خانواده در میان نبود. مطالعات آسیب‌شناسی، خواه در حوزه فردیت انسان و خواه در حوزه خانواده از آن زمان به میان می‌آید، که رابطه میان انسان و تکنیک به رابطه قوا بدل می‌شود. راه‌ای که تکنیک در نقش متفوق و انسان در نقش متعین ظاهر می‌شوند. در این راه است که الگوها و ساختارهای جدید متعین می‌شوند. در شکل‌گیری الگوها و ساختارهای جدید، به سبک‌ها و سبک‌های تغییر سبک و سیاق زندگی، آگاهی جامعه نیز دستخوش تغییرات اساسی شده است. این آگاهی‌ها بجای آنکه اسباب آزاد شدن انسان را از رابطه قوا فراهم کنند، بخشی از ساختارهای تکنیکی است که از راه ذهن باز تولید می‌شوند. یک‌یک آسیب‌های اجتماعی از همین جا به وجود می‌آیند. با وجود همه آسیب‌ها، امر مهم اینجاست که انسان‌ها و جامعه‌ها رفته رفته به رقصیت خویش آگاه می‌شوند. موقعیتی که دیگر نمی‌خواهند در نقش متعین، بلکه کوشش دارند در نقش متعین کننده ظاهر شوند.

از همین رو، سال‌ها فعالیت در دو حوزه «تدریس و پژوهش» در جامعه‌شناسی خانواده، همواره خلأهایی را برایمان در بر داشته، این زمینه در ایران به لحاظ منابع داخلی، منابع بسیار محدودی را در اختیار داشتیم و در منابع خارجی نیز در فقر بودیم. هستیم، این دغدغه در ذهنمان بود تا به کتابی وزین و پرمحتوا در طرح «نظریه‌های خانواده» در حوزه جامعه‌شناسی خانواده برخورد کردیم و با مشورت با متخصصان صاحب‌نام در این حوزه و بعد از تأیید آنها، کار ترجمه این کار را در سال ۱۳۸۸ آغاز کردیم. کاری بسیار سخت و مشکل بود، اما، نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق و نیاز دانشجویان در مقطع لیسانس و فوق لیسانس و دکترا در حوزه جامعه‌شناسی خانواده در ایران، در این مورد، مهم‌ترین انگیزه‌ی ترجمه این کتاب برای مترجمین بود. در اهمیت نهاد خانواده در ایران کافی است به این نکته توجه کافی داشته باشیم که: اکثر ما در دوران حیات خود به نوعی درگیر نقش‌های متعددی هستیم که در نهاد خانواده ایفا می‌نماییم، گاهی به عنوان نوزاد، کودک، نوجوان و جوان و زمانی در موقعیت

محدودیت‌های دانش مربوط به خانواده که بر این امر متمرکز است، ما چگونه خواهیم توانست نظریه و روش‌های مؤثرتری را بوجود آوریم تا این دانش را گسترش دهیم.

ترجمه دایره‌المعارفی که در دست دارید با تأکید بر رهیافت‌های متنوع‌تر، برگزیده و جریان-محور امروزی در باب نظریه‌پردازی، پروژه‌های پیشین را بسط می‌دهد. همکاران ما با آثاری بزرگ "چون کتاب پیش رو"، دروای مرزهای نشان می‌دهند که برای آینده تحقیقات خانواده به چه میزان، توسعه و کاربرد نظریه و نظریه‌پردازی می‌تواند تعیین کننده باشد.

این مجموعه به‌یوم‌سازی و نظریه‌پردازی اندیشمندان علوم خانواده در باره مسائل روز، کلیدی محسوب می‌شود برای پرداختن به نیازهای مبرمی که خانواده‌ها در زمینه‌های دائم‌التغییر زندگی آنها مواجه‌اند و نیازهای خانواده در جهان به یمن برخورداری از جهان اطلاعات و ارتباطات و رسانه‌های الکترونیکی در جهت یکسان سازی در حرکت است.

در هر حال مطالعۀ ترجمه این کتاب، بین رشته‌ای است، برای همه علاقه‌مندان به حوزه خانواده و دانشجویان در سطوح تحصیلات تکمیلی، پیشنهاد.

همچنین قابل ذکر است که فصل‌های مختلف این کتاب از هم مستقل می‌باشند و خواننده گرامی این اثر از هر کجا که بخواهد کتاب را آغاز نماید با مشکل مواجه نخواهد شد.

وظیفه خود می‌دانیم از هم‌عزیزان که تلاش کردند تا این مجموعه علمی با ارزش در بازار دانش نشر یابد و در اختیار علاقه‌مندان این حوزه قرار گیرد، تشکر نمائیم از جمله این افراد:

جناب آقای دکتر ساروخانی به خاطر بحث‌ها و مباحثه‌هایی که در ترجمه این کتاب با ایشان داشتیم، جناب آقای اسلامی و سرکارخانم شکری مسئولان محترم انتشارات جامعه‌شناسان، سرکارخانم امیری برای پی‌گیری مراحل نشر این کتاب بسیار ویژه داریم و بی‌تردید اگر تشریک مساعی این عزیزان نبود، کار پیش نمی‌رفت. همچنین از هم‌عزیزان فرزندانمان، به خاطر همراهی‌ها و همدلی‌هایشون، سپاسگزاریم و ترجمه این کتاب را به این عزیزان تقدیم می‌داریم.

و سخن آخر، تمام تلاشمان را برای ترجمه‌ای سلیس و روان می‌کنیم، بی‌تردید هیچ کاری بی‌نقص نیست و ایرادات و انتقادات و پیشنهادها خوانندگان و دوستان همکاران گرامی را به دیده‌ی منت می‌پذیریم.

همتی بدرقه‌ی راه کن ای طایر قدس که دراز است ره مقصد و من نو

عالیه شکریگی، شهلا مهرگانی

تهران، تیرماه ۱۳۹۰

مقدمه دکتر محمد باقر ساروخانی

اثری که بدینسان تقدیم بازار دانش می‌شود، سه جنبه اساسی دارد: از یک سو بحث از خانواده در جهان امروز و اهمیت و ضرورت آن است. از سوی دیگر از و نظریه‌سازی و نظریه‌ها در حوزه خانواده سخن به میان می‌آورد. و سب دیگر آنکه روش‌های پژوهشی و کاربرد آن را در خانواده مطرح می‌کند. در این مقدمه، در آغاز اهمیت خانواده در جهان نو عنوان می‌شود، سپس نظریه‌پردازی در معنای عام و سپس خانواده مطرح شده و آنگاه از چند نظریه در باب خانواده ایرانی سخن به میان می‌آید. در بین تمامی سده‌های سازمان و تأسیسات اجتماعی، خانواده نقش و اهمیت بسزایی دارد. دین، دولت و خانواده سه رکن اصلی حیات اجتماعی ایرانیان به حساب می‌آیند. اولین رگه‌های شخصیت در خانواده شکل می‌گیرد. تا پایان حیات باقی می‌مانند. خانواده در همه عرصه‌های حیات حضور دارد. هرگز نمی‌توان به مطالعه انحرافات و ناهنجاری‌های اجتماعی در ایران پرداخت، بدون آنکه خانواده دیده شود. مشارکت اجتماعی و شهروندی نیز به یکباره پدید نمی‌آیند. هرگز نمی‌توان پذیرفت که از یک خانواده پدری با هرم قدرت عمودی، افرادی بیرون آیند که سازوکار مشارکت اجتماعی را شناخته و تمرین کرده باشند. اولین جوانه‌های شهروندی و اساساً در ساختار خاص خانواده فراهم می‌کنند. فرهنگ دموکراسی نیز از ابتدا و از درون خانواده می‌رود. بنابراین، نظریه‌پردازی در این حوزه با اهمیت ضروری است. باید نظریه‌های فراهم شوند که بتوانند در سه حوزه همسرگزینی، سازمان خانواده و طلاق به کار آیند؛ اثری که واقعیت را تبیین نمایند.

قدرت نظریه‌ها و تعدد آنان نشان از قدرت دانش دارد. هر قدر دانشی کوله‌بار نظری بیشتری داشته باشد، قدرت و اهمیت بیشتری دارد. به بیان دیگر، اهمیت دانش به تعدد و استحکام نظری آن است. به همان نسبت که نظریه‌های دانش افزایش می‌یابند، توان آن دانش در عمل و اثرگذاری بر واقعیت افزایش می‌یابد و باز به همان نسبت آن دانش به قدرت تبدیل

می‌شود. بنابراین، کارآیی اصحاب دانش به احراز نظریه‌های عملی در آن دانش است؛ از این روست که هر تحقیق که نتواند از حد آمار بیرون آید، و راه به نظریه‌پردازی گشاید، علمی نیست. از همین روست که هر تحقیق علمی نظریه‌محور^۱، باید هدایت شده توسط نظریه و با هدایت نظری^۲ باشد.

تحقیقات علمی با تولید، یا تصحیح یا کاربرد نظریه‌ها از یکسو وارد بازار دانش می‌شوند و از سوی دیگر خود باقی می‌مانند. چنانچه دورکیم در اثرش "خودکشی" صرفاً به چند رقم اشاره می‌کند، هرگز کتابش در جهان دانش باقی نمی‌ماند. تنها آنگاه که تحقیق به تولید نظریه می‌پردازد، در عرصه دانش وارد می‌شود و در آن می‌ماند.

پس نظریه‌ها که بار بار در دانش هستند؛ قوام و دوام آنرا موجب می‌شوند و از این رو ابطال‌پذیرند. تصور آنست که هر نظریه تا زمانی باقی می‌ماند که پاسخ مناسبی برای واقعیت باشد، و همچون بسیاری دیگر دانشمندان برای گشودن واقعیت و شناخت آن قرار گیرد. پس آنگاه که نتواند واقعیت را زپوش تبیین کند، از بازار دانش خارج می‌شود و در موزه آن قرار می‌گیرند.

بنابر آنچه آمد، نظریه‌ها چندین کارکرد علمی دارند:

- از یکسو تحقیق را از آمارزدگی خلاص می‌کنند. نظر ما، آنگاه که تحقیقی بدون هیچ نظریه یا اندازه صرفاً آمار را رهبراست، به هیچ وجه علمی نیست.
- از سوی دیگر، موجبات آن را فراهم می‌آورد که تحقیق در خدمت جامعه قرار گیرد و گشاینده معضلات آن باشد؛ زیرا، نظریه‌ها کلید شناخت مسائل هستند. واقعیت را رمزگشایی می‌کنند و بهبود معضلات و مسائل اجتماعی را موجب می‌شوند.
- سوم آنکه، نظریه‌ها و تعدد آنان قوام هر دانش را تضمین می‌کند؛ همانطور که هر دانش به همان نسبت قدرت و قوام دارد که از نظریه‌های بیشتری برخوردار باشد.
- چهارم آنکه نظریه‌سازی، زمینه‌ساز گفت و گوی اصحاب دانش فراهم می‌کند. آمار و اعداد محض راه به بیراهه می‌برد؛ اندیشه‌ای فراهم نمی‌کند تا در بازار دانش وارد شود و صحت و سقم و عیار آن در یک فرایند علمی ذهنی تعیین شود.
- پنجم آنکه نظریه‌سازی همانطور که آمد، موجبات بقای تحقیق و دانش آن را فراهم می‌کند.

- ششم آنکه، نظریه‌ها نظم نهان جهان را آشکار می‌کنند. جهان واقعیت که در آغاز آشفته، بی‌شکل^۱، پراکنده و بی‌قاعده به نظر می‌رسد، در پرتو نظریه‌ها، نظم درونی خود را آشکار می‌سازد.

- هفتمین کارکرد نظریه‌سازی تداوم و ارتقای دانش است. از همین طریق است که به بیان فرانسس بیکن، دانشمندان بر شانه پیشینیان و تاریخ جای می‌گیرند، از همین روی حائز اهمیت است. تاریخ شاهد تولید، نگهداشت و ریزش نظریه‌ها و نیز تولد نظریه‌های جدید بر پایه نظریه‌های پیشین خواهد بود؛ این فرایند، همواره از یکسو ماهیت دانش و از سویی ناتوانی آن را می‌سازد. قداست‌زدایی از نظریه‌ها موجبات پویایی فرایند نظریه‌سازی را فراهم می‌کند؛ نگاه به نظریه‌ها، موجبات غنای آنان را فراهم می‌سازد.^۲

- هشتم آنکه نظریه‌ها، پویایی ادراک واقعیت سامان تازه می‌یابد. با هر نظریه که فراهم می‌آید، واقعیت در درجه‌ای از آرمیان، تصویری تازه می‌یابد. خانه‌ای را تصور کنیم که در آن دزدی اتفاق افتاده است. کارآگاه با دیدن نشانه‌ها و تجمیع آنان، نظریه خودی بودن سارق را عنوان می‌کند؛ حال، در پرتو این نظریه، واقعیت خانه توسط ساکنان آن صورتی تازه می‌یابد. در نظریه ساخت‌گرایان، ساخت‌یابی^۳ اخت‌زدایی و ساخت‌یابی مجدد واقعیت در حوزه ادراکی از همین فرایند سرچشمه می‌گیرد. برای نظریه‌ها از طبیعت برمی‌خیزند، تصویر تازه‌ای از آن ارائه می‌دهند و موجبات تغییر آن را نیز به دست آدمیان فراهم می‌سازند.

بدین قرار، ملاحظه می‌شود که بدون توجه به نظریه‌پردازی، تحقیقات در معنای عام و همچنین تحقیقات اجتماعی در معنای خاص دچار سلب آنی می‌شوند. معنای این سخن آن

1. Amorphe

۲. در سال ۱۳۴۷، برای ورود به انجمن جامعه‌شناسی ایران، سخنرانی با نام "جامعه‌ریختن نظریه نظم تمایلی" را به انجام رساندم که به صورت مقاله‌ای در کتاب «آهنمای کتاب» در سال ۱۳۵۲ به چاپ رسید. در این سخن و سپس مقاله، تمامی هدف این بود که کلاسیسم مورد نقد و قداست‌زدایی قرار گیرد. از دورکاری تاسیتوس سیمون و از مارکس تا سوروکین مورد نقد قرار گرفتند، البته پدر جامعه‌شناسی (اگوست کنت) نیز دور این نقد نیفتاد. اعتقاد راسخ داشته و دارم، که نظریه‌های مبانی شمول، راه به جایی نمی‌برند؛ زمانی که می‌گویم جهان را به مرحله در حرکت است، حتماً با بن‌بست مواجه می‌شویم؛ یعنی واقعیت آن را نباید نمی‌کند، چگونه می‌توان پذیرفت که جامعه گابن امروز نیز همان مسیر تحول را طی کند که جامعه فرانسه مورد نظر کنت و دیگران؟ چطور می‌توان به مردم گابنی گفت شما اکنون در مرحله متافیزیکی جامعه هستید و مرحله بعد ضرورتاً پوزیتیویسم است؛ چه بنشینید و چه حرکت کنید، همان روند بر شما حاکم است و به زعم مرتن باید سخن را به نظریه‌های متوسط الحد رساند.

3. S.t restoration

نیست که تحقیق و داده‌های آن فقط چند دقیقه اعتبار دارند. بقای داده‌های پژوهش را در پرتو نظریه‌پردازی، باز با تمثیل دورکیم تشریح می‌کنیم.

همه ما تحقیق امیل دورکیم را در باب خودکشی می‌شناسیم. اگر او در این تحقیق، صرفاً به ارائه مؤلفه‌های ساده، نظیر رابطه سن، جنس، تحصیلات، شغل و... می‌پرداخت، با خودکشی، تحقیق ظرف چند دقیقه قدیمی می‌شد، زیرا واقعیت در حال حرکت است. اما، او مفاهیم تازه‌ای تعیه کرد، نظیر خودکشی خودخواهانه، دگرخواهانه و بی‌هنجار. نتیجه این است که امروز کتاب او بسیار ارزشمند است. محققى اظهار می‌داشت که در ایلام نیز در جستجوی خودکشی‌های دگرخواهانه دورکیم بود.

در توالی نظریه‌پردازی دورکیم، حوزه باید به دواصل توجه داشت:

۱. جابجا

نظریه‌ها کلید ساختارهای دنیای ما هستند، لذا، تحجرپذیر نیستند، همانطور که جهان واقعیات تحجرى نیست. لذا، نظریه‌ها نیز جابجا می‌شوند، بعضی که با واقعیتهای موجود تطابق ندارند، به حوزه دانش سپرد می‌شوند.

۲. زمینه‌مندی

همانطور که آمد، جهان دانش، غیرالخصوصی، جهان دانش اجتماعی، نظریه‌های عام و جهانشمول را بر نمی‌تابد، لذا، به اصطلاح، نظریه‌ها باید با بعد زمان و فضای اجتماعی تطابق یابند؛ قوی‌ترین نظریه‌ها آنهایی هستند که با توجه به زمان و فضای خاص اجتماعی پدید آیند و هم آنان که می‌توانند در حل و شناخت آن گامی بردارند.^۱

چند نظریه در باب خانواده ایرانی

در زمینه خانواده، با توجه به اهمیت آن، نظریه‌های بسیاری مطرح شده است که در سه دسته قابل طبقه‌بندی است:

۱. نظریه‌های عام و جهانشمول اکثر نه تنها جزئی-تخطی بشمار می‌آیند، بلکه به بداهت نزدیک می‌شوند. مثلاً، نظریه ابن خلدون در حوزه چرخش نخیکان سیاسی مقبول است، اما عنصر تازه‌ای به دانش اضافه نمی‌کند. زیرا کاملاً بدیهی است. به نظرش با تولد سلسله‌های قدرت در ابتدا، انسان‌ها که هوشمند، کوشا و قانع هستند، بعدها در درون سلسله‌ها، افرادی فراهم می‌آیند که تن آسائند و کمتر در نگهداشت قدرت آسان به دست آمده، کوشایند. لذا، زمان دگرگونی فرا می‌رسد؛ همانطور که ملاحظه می‌شود، نظریه چرخش او، کاملاً بدیهی است. در هر حال، فرق است بین آنان که بانی بر می‌گذارند و آنان که آن را آماده را به دست می‌آورند و به تشریفات و احیاناً تن‌آسائی دچار می‌شوند. در نتیجه صلاحیت مدیریت را از دست می‌دهند و آن را به بانی تازه‌ای می‌سپارند.

۱. نظریه‌های کلان: نظیر نظریه مبادله، نظریه کارکردگرایی، نظریه تعامل نمادین، و... در این مبحث، نظریه‌های بزرگ مطرح و تحلیل شده سپس بر روی خانواده آزموده می‌شوند.

۲. نظریه‌های میانه که با ساختار خانواده ایرانی در ارتباط است، نظیر نظریه خانواده اضطراری، خانواده‌های فصلی، تفریدی، یا موزائیکی و...

نظریه‌های خرد که با عناصر و اجزای خانواده ایرانی سر و کار دارند و در سه حوزه قابل مطالعه می‌باشند:

الف) در حوزه همسرگزینی: نظیر نظریه‌های مرتبط با شناخت زناشویی، نظریه واقعیت، نظریه بلور^۲، نظریه همسان و ناهمسان همسری و...

ب) در حوزه روابط خاص خانواده: نظریه‌های مرتبط با خشونت در خانواده (نظیر نظریه تشارک «بن‌روده، بن‌کار»)، نظریه‌هایی مرتبط با فرزند مداری، پرستار محوری و... .

ج) در حوزه غلات نظریه‌های مرتبط با بقای عوامل، کمون عوامل و تجمیع عوامل.

پس از این مقدمه با تعانی و قریب به پنجاه سال پژوهش و آموزش در جامعه‌شناسی و به خصوص جامعه‌شناسی خانواده، چند نکته به قرار زیر عنوان می‌شود:

الف) ضرورت‌های نظریه‌پایدار در این حوزه و حوزه‌های دیگر (نظیر شکستن اسطوره‌های غرب‌گرایانه، حرکت نسبی و مقارن و دو سویه اندیشه‌ها در حوزه‌های علمی جهانی، تشویق محققان به خروج از بن‌بست اثبات‌گرایانه که بر فرضیه‌های سطحی رابطه‌ای استوار است، چرخش صلاحیت، بدین معنی که محققان بومی با احراز اصول جهانی و اساسی دانش صلاحیت بیشتری در تولید علم برای جامعه خویش را دارا هستند و...) .

ب) اصول اساسی در تدوین نظریه‌ها (نظیر ابطال‌پذیری، تدوین اجتماعی و تولید نظریه‌هایی با برد متوسط، چند اتکایی شدن و دفاع‌پذیری، نسبی‌پذیری نظریه‌ها و...) .

در باب خانواده ایرانی، نظریه‌های بسیاری قابل طرح است. اما، به منظور آمار باید توجه داشت که در باب خانواده، در هر حوزه فرهنگی، نظریه‌های کلان، میانه و خرد مطرح است. ما

۱. براساس آن، تنها زمانی همسر با تمام وجود و آنطور که هست ظاهر می‌شود که در زیر یک سقف قرار گیرند. غنای ابعاد خانواده و تعدد ابعاد آن، دال بر پیچیدگی روابط انسانی در این حوزه است. از این رو شناخت قبل از زناشویی ناقص خواهد بود.
۲. منظور آن است که در آغاز ارتباط و به منظور ارزیابی طرف مقابل یک حرف یا حرکت را برجسته می‌سازد و از آن نتیجه می‌گیرد.

در این مقال به حوزه میانه توجه داریم، یعنی به ویژگی‌های اساسی خانواده ایرانی و نظریه‌های مرتبط با آن اشارت می‌کنیم:

۱. فردگرایی

خانواده ایرانی در شرایط کنونی به فردیت و فردگرایی متماایل شده است. به نظر ما خانواده در بستر تاریخ با ظهور و افول و سپس ظهور فردیت مواجه بوده است. در آغاز، فردیت در اوج خود بود، روابط انسان‌ها مکانیکی بود و هر فرد جهان خاص خود را داشت. با ظهور فردیت، بسط فرهنگ و برخورد به اصطلاح دراماتیک خانواده با فرهنگ، فردیت مهار شد. اساساً ویژگی هر فرهنگ، همانندسازی انسانها و تولید، نشر و سپس تحمیل الگوها، هنجارها و ارزش‌ها است. عادی‌سازی فرهنگ بر انسانهاست تا آنجا که فرهنگ بر فرد چنان غلبه کرد که ازدواج‌ها اجتماعی پدید آمد. معنای این سخن این است که ازدواج به ابزاری اجتماعی تبدیل شد و در برابر مناسبات اجتماعی قرار گرفت. خون‌بیس نمونه خاص چنین ازدواج‌هایی است. دو قبیله در جنگ قرار می‌گیرند، گاه این نزاع چند دهه به طول می‌انجامد، آنگاه ازدواجی معامله‌گون رخ می‌دهد. از طایفه قاتل، زنی به جای مقتول به طایفه یا قبیله او تقدیم می‌شود. این زن همانند زنی نیست و قبیله را برقرار می‌کند، اما خود نمی‌داند، او را به ازدواج چه کسی در خواهند آورد.

رابطه بین فرد و فرهنگ در جامعه ایران پس فرامردن باز هم جابجا می‌شود، این بار به نفع فردیت. بار دیگر شاهد ظهور فردیت در همه ارکان جامعه، از جمله خانواده هستیم. این گرایش تا آنجا پیش می‌رود که نمی‌توان از خانواده پا به عرصه هستی می‌گذارد که از آن با نام «خانواده تفرد یافته» یاد می‌کنیم؛ خانواده‌ای که در عمل به یک سرا تبدیل می‌شود و هرکس برای خود راه می‌کند و ارتباطات انسانی کاهش می‌یابد. حتی انتظارهای اعضا رو به کاهش می‌نهند. این معنی که هیچ کس منتظر دیگری نخواهد بود. مناسک سنتی خانواده تقلیل می‌یابد. یک غذا نماد یا وسیله تجمع نخواهد بود؛ زناشویی نیز تابع همین قاعده خواهد بود. در خانواده برای فرزندش، همسر انتخاب نمی‌کند، بلکه فرد خود همسرش را می‌یابد. انتخاب می‌کند و سپس به همسری برمی‌گزیند. این روند تا آنجا پیش می‌رود که حتی خانواده امکان دآوری نیز ندارد. یعنی حق انتقال تجربه خویش را به فرزند یا فرزندانش از دست می‌دهد. در این شرایط، ازدواج ترکیبی یعنی ناشی از ترکیب عقل، خرد و تجربه با احساس رنگ می‌بازد.

کاهش ساخت‌ها و کارکردها

این نظریه به نوعی ناظر به افتحاجار کارکردی خانواده است. در گذشته خانواده با تعدد کارکردها مواجه بود. مرد هم والد، هم پدر، هم کارفرما و هم فرمانده بود، بدین علت که او والد بود؛ زیرا فرزند حیات زیستی خود را مدیون او بود. هم پدر بود، زیرا فرزند را برای زندگی در جامعه تربیت می‌کرد؛ هم کارفرما بود، زیرا فرزند اکثر اوقات در مزرعه یا کارگاه او کار می‌پرداخت؛ فرمانده نیز بود، زیرا فرزند، همان بازوی توانا را در اختیار او قرار می‌داد؛ و سرانجام، هم معلم بود، زیرا خانواده کارکردهای آموزشی را به مدرسه سپرده است. رسانه‌های جمعی بسیاری از کارکردهای جامعه‌پذیری را برعهده دارند. در مواردی، اعضا در بیرون از منزل ناهار یا حتی صبحانه خود را صرف می‌کنند، کارکردهای نظارتی خانواده نیز رو به کاهش است؛ بدین قرار می‌توان گفت، خانواده ایرانی از دو نظر دچار انقباض تدریجی شده است: از لحاظ کمی و از نظر کیفی.

تعدد و تنوع خانوارها

نظریه تعدد و تنوع برای اندیشه استوار است که با کاهش ابعاد سنتی، خانواده ایرانی نیز همسانی نسبی خود را کالشی می‌دهد. امروز، کمتر می‌توان سخن از یک الگوی مشخص و همسان از خانواده ایرانی ارائه داد. خانواده‌های ایرانی تکوین می‌پذیرند. این تعدد و تنوع همه چیز می‌شود؛ از جمله در همسرگزینی. قرن‌ها مردمان این سرزمین از طریق پیرزن‌ها، همسر انتخاب می‌کردند. نام آن خواستگاری بود. حال این الگو متلاشی شده است، هر کس به شیوه خود همسر برمی‌گزیند. در مورد خانواده نیز چنین است، دیگر خانواده ایرانی یک‌سان ندارند، بلکه انواع بسیار گوناگونی را از خانواده ایرانی شاهد هستیم.

مددکاری رو به کاهش

با پذیرش این دیدگاه‌ها، باید بپذیریم که خانواده ایرانی روز به روز از نهاد مددکاری خود می‌کاهد. زمانی که ارتباطات انسانی در خانواده رو به کاهش می‌گذارد، و زمانی که مناسک خانواده رو به تقلیل می‌نهد و هر کس برای خود زندگی می‌کند، به ناچار کارکرد سنتی مددسازی نیز آسیب‌پذیر می‌شود. چنانچه فردی بیمار است، یا به دلایلی، به کمک اعضای دیگر خانواده (نظیر خواهر، برادر و...) نیاز دارد، کمتر می‌تواند انتظار کمک‌های عمیق، مستدام و ایثارگونه سنتی را داشته باشد.

انتقال‌پذیری تفاضلی

اهمیت

همواره این پرسش مطرح است که آیا فرد یا افرادی که از خانواده‌های معتاد، دارای انحرافات اجتماعی و یا طلاق ...، برمی‌خیزند، با خود زمینه‌های انحرافات، اعتیاد و طلاق را دارند یا خیر؟

دانش‌های طبیعی، چنین است. به نظر می‌رسد، کسانی که از خانواده‌های بیمار برمی‌خیزند، آمادگی ابتلا به بیماری را دارا هستند. حال باید دید در زمینه پدیده‌های اجتماعی و منحرفانه است؟ دلایل بسیاری در جهت مثبت و منفی این زمینه وجود دارد:

الف) دلایل منفی

منظور دلایل است که بر نفی انتقال‌پذیری آسیب‌های اجتماعی از طریق خانواده تأکید دارند؛ از جمله این دلایل می‌توان اندیشه فردگرایی در یک جامعه فردگراست. هر فرد خود مسئول اعمال خویش است. بنابراین باید در پرتو خانواده قرار گیرد. این اندیشه که در حوزه خانواده بسط یافت، در حوزه‌های مسئولیت اجتماعی و جرم‌شناسی نیز بسیار مورد توجه است: در گذشته، وقتی یک فرد دست به جرمی می‌زد، همه قبیله او درگیر می‌شدند، حال، چنین نیست، جرم امری فردی است. فرد مجرم محاکمه و محکوم می‌شود بدون آنکه قبیله یا حتی خانواده او مورد عتاب قرار گیرد. به این ترتیب، نباید، پذیرفت که یک فرد تنها در گردن مسائل خانوادگی آسیب ببیند.

ب) دلایل مثبت:

با وجود دلیل اخلاقی بالا، دلایل هستی‌شناختی^۱ بر اعمال^۲ تأکید دارند:

۲. گزاره‌های عادت‌وارگی^۲

منظور اندیشه‌هایی هستند که بر عادت‌وارگی و بروز طبیعت ثانوی تأکید دارند. دید و بسیاری دیگر عقیده داشتند که انسانها، بعد از تولد اولیه، تولدی نو می‌یابند، یعنی عادت‌وارگی. آنان را به جهتی خاص سوق می‌دهد. منشأ اصلی این عادات خانواده است. زمانی که در خانواده عادت‌وارگی به عنوان مثال اعتیاد به سیگار یا الکل و... وجود داشت، کودک بدان توجه می‌کند، سپس آن را طبیعتی می‌پندارد

1. on thologic

منظور آن است که هر چند نباید شایستگی فردی دستخوش وابستگی خانوادگی قرار گیرد؛ در عمل و با استناد به دلایل هستی‌شناسانه، باید پذیرفت که آسیب‌های خانوادگی انتقال‌پذیرند.

2. Habitus

و بعد از آن بدان عادت می‌کند. به سختی می‌توان این عادت اولیه^۱ را که در دوران انعطاف^۲ کردک درونی شده است، رفع و دفع کرد. بدینسان، و به همین جهت گفته می‌شود که فرد الگوهای رفتاری را از خانواده اخذ می‌کند و تا پایان حیات بدان پایبند می‌ماند.

با آنچه آمد، ملاحظه می‌شود که موضوع انتقال‌پذیری آسیب‌های خانوادگی همچنان مورد تنازع است؛ مشاوران خانواده نیز نمی‌دانند، در برابر یک خواستگار برجسته که از خانواده‌ای ناراضحان به‌خاسته، چه باید توصیه‌ای بکنند؟

۳. گزاره‌های زیستی شناختی:

بطور آن است که در عالم، پدیده‌های آلی^۳ گزاره‌های ثابت انتقال‌پذیری پذیرفته شده‌اند. امروزه به می‌پذیرد وجود بیماری‌های گوناگون نظیر زخم معده، مرض قند و حتی ام‌اس و... زمینه‌های خانوادگی دارند؛ بنابراین، از طریق استدلال آکروماتیک^۴ باید پذیرفت که بیماری‌های اجتماعی نیز تحت گرایش خانوادگی به انحراف انتقال‌پذیر باشند.

این گزاره در اندیشه‌های زیست‌گرایان^۵ بسیار قوت یافت، آنچنان که لومبروز و طرفداران او بر زیستی بودن آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی تأکید ورزیدند.

بنابراین براساس این اندیشه، به این افراد، فرد همانطور که زمینه‌های جسمانی را از خانواده به ارث می‌برد، گرایش‌های ذهنی و رفتاری را نیز از والدین و نیاکان خود می‌ورثد.

آسیب‌های موجود در خانواده^۶ می‌تواند منتهیات واکسیناسیون یا ایمن‌سازی فرد را فراهم کند، همانطور که امکان انتقال بین نسلی آسیب‌ها^۷ وجود دارد. سه شرط برای امکان ایمن‌سازی وجود دارد:

۱. در عرف عام گفته می‌شود، با شیر اندرون شده، با جان به در رود.

2. Flexibility

منظور دورانی است که هنوز ساز و کارهای دفاعی ذهن فراهم نیامده‌اند، فرد هر آن را که در برابر او می‌پذیرد، آن را درونی می‌کند و جزئی از ذات خود می‌نماید.

3. organ

4. Axiomatic

5. Biologism

۶. منظور خانواده منشأ یا راهبر (orientation family) است. هر انسان معمولی بعد از آن خود خانواده‌ای دیگر می‌سازد که از آن با نام «خانواده تولید مثل یا فرزندآوری» (procreation family) یاد می‌کنند.

7. Intergenerational Trans mission

۱. قرابت

چنانچه آسیب موجود با نزدیکان ما سر و کار یابد. به عنوان مثال خواهر فرد طلاق گیرد یا به هر صورت دچار آسیب طلاق شود. در آن صورت تمامی بار طلاق را احساس خواهد کرد، نظیر: غم خواهر، غم فرزندی که هر شب پدر را می‌خواند، غم مادرش و در نهایت فضای تیره خانواده.

۲. مدت

چنانچه اتفاق پیش‌آمده، شدت داشته باشد؛ یعنی به هر نسبت که بار تحمل شده گران‌تر و سنگین‌تر است، به همان نسبت نیز اجتناب از عامل بروز این حوادث (طلاق) بیشتر احساس خواهد شد و بار خواهد ماند.

۳. حرمان

چنانچه اتفاق حادث شده ساختاری، بلکه عرضی باشد، شدت تنفر از آن بیشتر خواهد بود؛ بدین قرار، بنظر مثال همسر هست، یعنی فرزندی که با یک حادثه مهم در خانواده‌ای که زندگی کرده است، همسر به آن را در ذهن دارد، حتی می‌توان گفت، این حادثه جزئی از شخصیت اوست و آن را همیشه به یاد دارد. اما این انتقال می‌تواند به تسری پذیری، ریختن قبح عمل و اشتیاق بدان منتهی شود و اجتناب از آن.

با آنچه آمد، ملاحظه می‌شود که خانواده ایرانی امری ساختاری است، یعنی زن و شوهر تطابق فکری و جسمانی ندارند و از آغاز چنین بوده است. اما در زمانی نیز خانواده طبیعی و درست است، لیک، بر یک حادثه کوچک و بزرگساز آن، خانه به هم ریخته است. ما بدات طلاق انفجاری یا عرضی اطلاق می‌کنیم.

۱. منظور آن است که در مواردی طلاق امری ساختاری است، یعنی زن و شوهر تطابق فکری و جسمانی ندارند و از آغاز چنین بوده است. اما در زمانی نیز خانواده طبیعی و درست است، لیک، بر یک حادثه کوچک و بزرگساز آن، خانه به هم ریخته است. ما بدات طلاق انفجاری یا عرضی اطلاق می‌کنیم.
۲. در خانواده‌های سنتی نیز صحبت از شراکت و شریک زندگی بود ولیک عمل چنین نبود، هرم قدرت عمودی بود، مردیت ارزش گذار شناخته می‌شد و زن برهائی آموزش ارزش‌ها به خانه شوهر می‌آمد، که حال چنین نیست؛ هر دو باید با هم بنای زندگی را بسازند. ارتباطات دو سویه است، هرم قدرت گرایش به "هم سطحی و افقی شدن" دارد. زن امروزی خود هم اصالت درون خانوادگی و هم اصالت بیرونی را به عنوان شهروند دارا است و ارتباطات در درون خانواده، گرایش با تأمینت دارد.

عمل و یا انتظار تحقق آن در عمل، جابجایی ملاک‌های همسرگزینی، کوچک شدن حجم خانواده که دورکیم از آن با عنوان انقباض تدریجی یاد می‌کرد و با آن انقباض کیفی خانواده و کاهش کارکردهای آن، همگی موجب شده‌اند که شاهد خانواده‌ای دیگر در تاریخ بشر باشیم. به نظر ما باید تعریف تازه‌ای از پدر، مادر و حتی فرزندان مطرح کرد. داستان این اثر همین تحولات و تکوین خانواده‌ای نو در جهان امروز است. تولد آن را به همکار ارجمند سرکار خانم دکترعالیه شکریگی و همکارش تبریک می‌گوئیم.

باقر ساروخانی

تهران، اردیبهشت ۱۳۹۱

مقدمه ناشر

این کتاب مرجع (دایرة المعارف) حاصل کار مستقیم بیش از ۲۰۰ نفر نویسنده، ویراستار، انجمن زبان و مترجمان و دست‌اندرکاران فارسی زبان است؛ افرادی که در زمینه مطالعات خانوادگی، تازه‌وارد محسوب می‌شوند به همان اندازه محققان، معلمان و نظریه‌پردازان معروف در این فیلد، از دانشجویانی که مشغول کار بر روی پایان‌نامه‌های خود بوده‌اند تا پژوهشگران مستقل بدو وابسته‌های دانشگاهی، اساتید بازنشسته دانشگاه و طیف گسترده‌ی اساتید صاحب نام مرتبط با این رشته، و نویسندگانی از تخصص‌های گوناگون و از نقاط مختلف دنیا در نوشتن این دایرة المعارف مشارکت نموده‌اند. در واقع یک اثر جهانی برای کمک به فقر منابع در زمینه مطالعات خانوادگی فراهم کرده‌اند. در همه جوامع منتشر می‌شود.

در این اثر تلاش شده است سراسر حد امکان، دامنه وسیعی از نظریات پردازش شده موجود درباره‌ی مسائل متنوع خانوادگی روشن شود؛ بنابراین یک سلیقه و رویکرد پژوهشی یا یک عقیده و مکتب فکری غالب نیست و این کتاب مرجع قصد و توان القای نظریه یا مکتب خاصی را ندارد و کاملاً از یک رویکرد علمی و روشمند استفاده کرده است.

این اثر برای از ابتدا تا انتها خواندن، نوشته نشده بلکه هر کس با توجه به پرسشی که دارد، به هر فصل و بخش از کتاب که با آن مرتبط باشد مراجعه خواهد کرد. لذا فصول مختلف از هم مستقل بوده و خواننده گرامی این اثر از هر قسمت مطالعه را آغاز نماید، با مشکل مواجه نخواهد شد.

از آنجا که در مطالعات خانواده در سراسر جهان رویکرد فمینیستی به عنوان یک رویکرد مطالعاتی وجود داشته و نویسندگان این اثر نیز تصمیم گرفتند به ارائه فصلی مرتبط با مباحث فمینیست بپردازند، مترجمان تصمیم گرفتند با توجه به ارزش‌های اسلامی، تکمله‌ای در نقد فمینیسم (از دیدگاه اسلام و با توجه به آیات و روایات) بر اثر بیفزایند. در این تکمله همچنین تجارب غربی‌ها در همجنس‌گرایی، همباشی و به طور کلی پیامدهای فمینیسم افراطی، از منظر آیات و روایات اسلامی به نحوی نسبتاً روشمند به نقد کشیده شده است.

این کتاب وزین و پرمحتوا در طرح «نظریه‌ها و روش‌ها» در جامعه‌شناسی خانواده یک نوآوری بوده و فقر منابع مطالعاتی در این زمینه در ایران را تا حد قابل توجهی کاهش داده و می‌تواند برای دانشجویان در تمام سطوح آموزش عالی (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) و نیز پژوهشگران قلمرو زنان و خانواده و همچنین کارشناسان و مدیران این حوزه در امور اجرایی و کلیه پژوهشگران مطالعات زنان و خانواده در سایر رشته‌ها، مفید و بسیار قابل استفاده باشد. اساساً چنین اثری یک منبع غنی «مطالعاتی بین رشته‌ای محسوب می‌گردد. امید داریم با نشر این اثر، کمکی هرچند مختصر به پرسشگران در حوزه مطالعاتی نهاد خانواده در ایران ارائه دهیم.

پیشگفتار

در بهارها، ساخت‌هایی اجتماعی هستند مبتنی بر تحقیق، عملکرد و تفکر خلاق که همواره در حال تغییرند. و همچنین فرایند نظریه‌پردازی به طور مستمر ادامه دارد. این *دایرة المعارف*، نسل جدیدی از فرهیختگان را برای این فرایند اساسی مهیا می‌کند و با تنوعی بی‌نظیر در تقابل حوزه‌ها و دایره‌ها به فرهیختگان کمک می‌کند تا نظریه‌های موجود را بازسازی کرده، نظریه‌های جدیدی درباره این موضوع ابداع نمایند که آیا خانواده‌های معاصر با حالتی ارتجاعی باقی مانده‌اند یا در هم شکسته شده‌اند؛ چگونه و چرا؟ چگونه سیستم‌های خانوادگی از فرزندان، بزرگسالان و کهنسالان حمایت می‌کنند؟ من به ویراستاران و پژوهش‌گران همکار این کتاب بجامه کامل تبریک می‌گویم. این کتاب اطمینان می‌دهد که فرایند نظریه‌پردازی درباره چنین پرسش‌ها - و پرسش‌های دیگر - ادامه خواهد داشت.

چرا لازم است که نظریه‌پردازی حوزه خانواده استمرار یابد؟ امروزه بیش از هر زمان دیگری لازم است، فرهیختگان حوزه خانواده بیشتر گرا باشند. برای کارآمد بودن، لازم است پرسش‌های جدیدی طرح کنیم و فرضیه‌های تازه‌ای مطرح نماییم. ما به چارچوب‌های تازه و روش‌هایی نیازمندیم که از میان آنها بتوان به تفاوت‌های روش‌های زوج‌ها و خانواده‌ها در ایالات متحده و نیز تمام دنیا پی برد. برای تحلیل حجم زیاد هیجانات موجود، لازم است چارچوب‌های متناسبی برپا کنیم، اما باید به لحاظ فرهنگی جامع‌شناسانه‌ای را از این‌که از مدل یا استعاره استفاده می‌کنیم، می‌توانیم دانسته‌های پیشین و نوین را درباره تنوع در خانواده‌ها در زمینه‌های مختلف، مستدل نماییم؛ بیماری و سلامتی، نیازمندی و کامیابی، کشمکش و هماهنگی و در زمان‌های صلح و یا جنگ؛ تفکر نظری به ما کمک می‌کند تا تصویر عظمی را مشاهده کنیم.

نظریه‌های جدید در مرزهای موجود میان تخصص‌های علمی ظاهر می‌شوند؛ بنابراین داشتن گروه‌هایی مشتمل بر حوزه‌های متقاطع، راهکار خوبی محسوب می‌شود. ویراستاران و همکاران این *دایرة المعارف*، چنین تشریک مساعی را به ظهور رساندند. آنها این بار به طور آشکار نظرات متنوع خود را پنهان نکردند؛ اما برعکس تفاوت‌های آنها در الگوهای کلی،

روش‌شناسی و تجربه، ما را به برخورد عقاید، راهبر می‌شود که اندیشه نوینی را درباره هماهنگی بین استمرار و تغییر در خانواده بر می‌نگیزد. به این ترتیب، احتمال اکتشافات علمی بیشتر می‌شود.

فرایند نظریه‌پردازی مشتمل بر «خوداندیشی؛ تجارب» است و همچنین سوگیری‌های خود ما درباره زندگی خانوادگی کدامند؟ چگونه با خانواده‌های خاصی که آنها را مطالعه می‌کنیم، انطباق می‌یابند؟ دامنه وسیعی از صورت‌ها و عملکردهای خانواده وجود دارند، اما ما بحث را دربارۀ تعریف ازدواج و خانواده ادامه می‌دهیم. فرایندهای خانوادگی، اگر با هنجارها انطباق داشته باشند، ارزش چندانی نخواهند داشت. آیا این بدان معناست که آزی و هریت در اشتباه بودند، مطالعه و بحث انتقادی درباره محتویات این کتاب می‌تواند به شما کمک کند تا برای پرسش‌تان پاسخی بیابید.

برای سازماندهی عقاید، بدان در زمینه تحقیق و نظریه‌پردازی درباره خانواده، ضروری است که تحقیقات آزی و سقلا رتبه دهید. این امر مشتمل، بر خوداندیشی، تفکر انتقادی و فرصت مطالعه بررسی‌ها متفاوت اکتشاف است. تفاوت در روش‌ها صرفاً بر غنای فرایند نظریه‌پردازی می‌افزاید. (باس، ۲۰۰۰)

در این دایرة المعارف به طوراندیشی، هر سه امکان لحاظ شده‌اند. شما را تشویق می‌کنم در هنگام مطالعه، ذهن خود را به روی امکان‌های مختلف بگشایید و در عین حال برای این که به خودتان کمک کنید، نظر خود را در هنگام انجام این کار حفظ کنید، یک اخطار می‌دهم. ژان ولفگان ون گوته شاعر و فیلسوف آلمانی قرن هجدهم و یک از اشعار خود با نام «اتاق مطالعه» می‌نویسد:

خاکستری بودن، این برای یک نظریه درسی بسیار گران‌بهاست
و سرسبزی درخت طلایی زندگی است.

ما نمی‌توانیم خودمان را به نظریه‌پردازی درباره خانواده محدود نماییم، بلکه لازم است در این دنیای آشفته یک گروه واقعی را انتخاب کنیم که آن را خانواده و یک مکان واقعی که آن را خانه بنامیم.

(پاولین باس، پروفیسور در حوزه خانواده در علوم اجتماعی، دانشگاه مینه سوتا- سنت پاول)

منابع:

- باس، پ. (۱۹۹۹). مشکل ابهام: آموزش زندگی با اندوه‌های حل نشده. کمبریج: انتشارات دانشگاه هاروارد
- باس، پ (۲۰۰۴). مشکل ابهام و عدم ثبات؛ زمانی که یکی از والدین مبتلا به جنون است. این ک. پیلمر و ک. لوشر (متخصص علوم تربیتی)، منظری نوین بر روابط والدین- فرزند در دوران بعدی زندگی (صص ۲۲۴-۲۰۷). آکسفورد: بخش علوم الزویر

www.ketab.ir

مقدمه

کتاب حاضر درباره فرایند تحقیق درباره خانواده نوشته شده است. تمرکز آن بر معرفت‌شناسی مطالعات خانوادگی است - منشأ این معرفت، سرشت آن و نیز محدودیت‌های دانش مربوط به خانواده - نیز بر این امر متمرکز است که ما چگونه خواهیم توانست نظریه و روش‌های مؤثرتری را به دست آوریم تا این دانش را گسترش دهیم. ما آن را یک *دایرة المعارف می‌نامیم* - مرجعی برای بسیاری از قایدها و نظرها - از این رو مایلیم خوانندگان در هنگامی که به مطالعات خود در زمینه خانواده و روابط شبه خانواده ادامه می‌دهند، از این کتاب به عنوان یک همراه همیشگی استفاده کنند. ما امید داریم که این پیرایش به ظهور «نظریه‌ها و روش‌های مفیدتری» در آینده منجر شود.

خاستگاه

این *دایرة المعارف نظریه‌ها و تحقیقات خانوادگی* بخشی از یک سنت مؤثر و مهم است. این کتاب سومین طبعی است که از دهه ۱۹۷۰ تا کنون توسط کارگاه «ساخت نظریه و روش‌های تحقیق» و بخش نظریه «انجمن ملی روابط خانوادگی» پشتیبانی شده است تا مشوق توسعه روش‌های تحقیق و نظریه‌پردازی در زمینه مطالعات خانواده باشد. این کتاب بر زمینه توفیق ۱۹۹۳ *دایرة المعارف خانواده: نظریه‌ها و روش‌ها* در پیافتی زمینه‌ای (ویراستاران: پاولین باس، ویلیام ژ دوهرتی، رالف لاروسا، والتر ر. فیشر و سوزان ک. ستینمتر) و کتاب دو جلدی ۱۹۷۹ *نظریه‌های معاصر درباره خانواده* (ویراستاران: لورلی ر. بار، روبن هیل، ف. ایوان نای و ایرا لوریس) استوار است. این چند جلد کتاب، عامل بسیاری از پیشرفت‌های نوین در زمینه تحقیقات و نظریه‌ها درباره خانواده شدند. سنت‌هایی که آنها گسترش دادند به نحو کامل‌تری در فصل دوم و سوم این *دایرة المعارف* شرح داده می‌شوند.

دایرةالمعارفی که در دست دارید، با تأکید بر رهیافت‌های متنوع‌تر، برگزیده و جریان‌محور امروزی درباره نظریه‌پردازی، پروژه‌های پیشین را گسترش می‌دهد. همکاران نشان می‌دهند که برای آینده تحقیقات خانواده، توسعه و کاربرد نظریه و نظریه‌پردازی به چه میزان می‌تواند و تعیین‌کننده باشد. چگونه مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی اندیشمندان علوم خانواده درباره مسائل روز، برای پرداختن به نیازهای مبرمی که خانواده‌ها در زمینه‌های دائم‌التغییر زندگی با آنها مواجه‌اند، کلیدی محسوب می‌شود.

نقدها

مأموریت ما در گسترش این *دایرةالمعارف* این بود که متنی را ارائه کنیم تا بتوان با آن به نظریه‌پردازی درباره خانواده پرداخت. بنابراین بیشتر از همه برای پژوهش‌گران و دانشجویان سال‌های آینده، طالع‌الک خانواده مفید است. *دایرةالمعارفی* می‌خواستیم که تنها در فقه کتابخانه‌ها نماند، بلکه در میان خانواده در چند سال آینده به طور مستمر به آن مراجعه کنند و با مسائل آن درگیر شوند. می‌خواستیم محیطی برای جامعه فرهیختگان ایجاد نماییم تا مواردی را برای این *دایرةالمعارف* جمع‌آوری کنند که آنان را با جامعه آینده پژوهش‌گران خانواده به تعامل در زمینه دائم‌الترقی نظریه‌سازی به‌کار بندند. دوم این که جریانی آزاد ایجاد کنیم که با آن دروازه‌های نظریه‌پردازی بتوانند تا آن‌جا که ممکن است، وسعت پیدا کنند. از این رو، نه تنها همچون کتاب‌های سنتی، مشتمل بر فصول اصلی است، بلکه در میان هر فصل، تحولات، جنبه‌های چالش‌های این انگاره‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرند. نویسندگانی از تخصص‌های گوناگون در نقاط مختلف دنیا در نوشتن این *دایرةالمعارف* مشارکت نموده‌اند. همچنین باید از سایت و پایگاه همکار با این *دایرةالمعارف*، نیز نام برد که امیدواریم در فرایند نظریه‌پردازی و گسترش دانش انباشتی، به تعاملات بیشتری متجرب شود.

سوم این که، ما احساس کردیم متنی برای قرن بیست و یکم نباید شامل فصولی باشد که حول چارچوب‌های نظری معدودی شکل گرفته‌اند، آنگونه که در مجلدات ۱، ۲۹ و ۱۹۹۲ اتفاق افتاده بود و در بالا هم به آن اشاره شد. به نظر نمی‌آمد که آن نوع صورت‌بندی متناسبی با نظریه‌پردازی نوین درباره خانواده داشته باشد یا در عمل به کار بیاید. دانشجویان، ناشران، مقالات نشریات و تجارب خودمان خاطر نشان کردند که نظریه‌پردازی به طور رهزافرونی‌گزینی است. صا می‌خواستیم که این *دایرةالمعارف* نه تنها بر موج تفاوت‌های ای‌س‌ن دوران در

مورد نظریه‌پردازی برتری داشته باشد، بلکه طرحی نو برای عمل در اندازد که فرایند نظریه‌پردازی را کارآمدتر کند. مسئله ما این بود که چگونه نقشه مسیری را برای آینده‌ای طراحی نماییم که برای ما واضح نیست به کجا می‌خواهد برود و در این مسیر به نظر می‌رسید که ما سمت‌وسوهایی واگرا و متباعد در پیش می‌گیریم.

براحل کار

در سال ۲۰۰۲ انتخاب شدیم تا به عنوان ویراستاران این *دایرةالمعارف*، فعالیت نماییم؛ چیزی که از سال ۲۰۰۰ به وسیله (TCRM) بخش تحقیق و نظریه NCFR آغاز شده بود. نخواستیم برای نامزدی هیئت مدیره ویراستاران از سوی سرویس ثبت‌نام نیروهای NCFR و TCRM متنازع شده و در نتیجه آن، اسامی ۳۱ نفر از فرهیختگان ثبت شد تا در هیئت مدیره ویراستاران به کار گرفته شوند. در نهایت در نشست کاری TCRM ما توسط یک کمیته گزینش به عنوان ویراستاران منتخب تصویب شدیم. هدف این بود که یک هیأت ویراستاری را به وجود آوریم که هم تنوع و هم ابعاد و برحسب روش‌شناسی و نظریه‌پردازی، تجارب همکاری‌های گذشته با دیگر پروژه‌های *دایرةالمعارف*، روی زمینه‌های علمی، منطقه جغرافیایی و ارشد آکادمیک به بهترین وجه در ابعاد مختلف کنار یکدیگر قرار دهند. هر پنج ویراستار به طور مساوی مسئولیت‌های ویراستاری را بر عهده می‌گیرند. یک طرح پیشنهادی را براساس مأموریت، ساختمان و بودجه پروژه تهیه کردیم که کتابخانه TCRM و بخش تحقیق و نظریه NCFR در جلسه سالیانه‌شان در نوامبر ۲۰۰۲ مورد تصویب قرار دادند. به عنوان ویراستاران این *دایرةالمعارف*، دعوت‌نامه‌ای برای افراد مختلف ارسال و طی آن از آنان درخواست کردیم تا در راستای مشارکت در این پروژه برای فصول مختلف کتاب، طرح‌های پیشنهادی خود را ارائه کنند. ما به ضمیمه این دعوت‌نامه در ضمن عضویت کامل NCFR، بخش جامعه‌شناسی خانواده اتحادیه جامعه‌شناسان امریکا و بخش روان‌شناسی اختراعه انجمن اتحادیه روان‌شناسان امریکا را ارسال کردیم. در پاسخ، ۷۳ طرح پیشنهادی برای فصول مختلف دریافت کردیم که بیش از آن مقداری بود که بتوان آن را در یک کتاب ۷۰۰ صفحه‌ای جا داد. چگونه ممکن بود از عهده جادادن این سرمایه عظیم مواد و محتوا برآییم؟ پس از مدت‌های طولانی ارزیابی و گفت‌وگو، تصمیم گرفتیم در *دایرةالمعارف* از قالب‌های متعدد بهره ببریم. کتاب بر مبنای ۲۵ فصل عمده تقسیم‌بندی می‌شد که هر یک بر یک عنوان نظری و روش‌شناختی متمرکز می‌شد؛ همچنین این کتاب مشتمل بود بر مطالعات موردی که

به جزئیات موضوع می‌پرداخت و یا پرتوی فراروی عنوان فصل قرار می‌داد؛ نیز شامل مباحثاتی بود که انگاره‌های منعکس شده در فصول را گسترش می‌داد؛ در ضمن بخش‌هایی مختصری درباره نظریه و روش را در برمی‌گرفت (مرورها) که نوآوری‌ها را برجسته می‌ساخت. با تشکر، بیشتر پژوهش‌گران پذیرفتند که در چارچوب این قالب‌ها با ما همکاری نمایند. بسیاری با مدت زمان محدود پروژه - یعنی محدودیت‌های زمانی که ما بر آنها تحمیل می‌کردیم - برخورد کردند. با وجود این، آنها چالش انجام کارها با روشی متفاوت و در قالب زمانی مدی معین شده را پذیرفتند. همانگونه که در بالا ذکر کردیم، یک وب‌سایت مشارکتی برای *دایرةالمعارف* ایجاد نمودیم که همکاران قادر بودند مواد و محتوای افزون‌تر را نیز هروی آن ارسال نمایند. مشتاق بودیم ارزیابی‌ها و اظهارنظرهای خوانندگان‌مان را نیز از این نوآوری‌ها در وقت که آیا آنها مورد استفاده شما قرار گرفتند؟ آیا این قالب متفاوت به شما برای یادگیری بیشتر کمک کرد؟

از زمان پروژه *دایرةالمعارف* پیش می‌دانستیم تهیه این مجلد، تعهدی طولانی مدت برای ما به همراه خواهد آورد (۳ ساله) که به خاطرش هیچ دستمزدی دریافت نخواهیم کرد. تمام حق‌التألیف این مجلد به حساب شورای ملی روابط خانوادگی، کارگاه TCRM و بخش تحقیق و نظریه NCFR واریز می‌شود. هیچ درآمدهایی به حق‌التألیف به ۱۹۸ نویسنده و چهره علمی و نیز به ۱۷ عضو هیئت مدیره شورای ویراستاری و ویراستار تعلق نمی‌گیرد. کار بر روی *دایرةالمعارف* برای تمام ما در طول چند سال گذشته هم ادامه دارد و هم زحمت عاشقانه دهر برداشته است. این پروژه به آینده نظریه‌ها و روش‌های تحقیق مربوط به خانواده تعلق دارد. نویسندگان و ویراستاران و بیش از همه خریداران *دایرةالمعارف* با عایت این کتاب برای انتشار *دایرةالمعارف* بعدی سرمایه‌گذاری می‌کنند که امیدواریم در مدت زمان ۱۰ سال آینده منتشر شود. ما به دو دلیل توانستیم کتاب را در زمان‌بندی معین به چاپ برسانیم: اول مشارکت و کمک تمام تلاش خود را به کار گرفتند تا به زمان‌بندی تعیین شده توسط ما وفادار بمانند؛ دوم حمایت‌هایی بود که از کارگاه TCRM و NCFR دریافت کردیم که به تیم ویراستاران اجازه می‌داد ده ماه به در طول چند سال گرد هم آیند. ما در پایان هفته‌ها و تعطیلات برای گردهمایی‌هایمان به مکان‌های مختلفی سفر می‌کردیم؛ به دانشگاه کارولینای شمالی در چپل هیل (دوبار)، دانشگاه کالیفورنیای جنوبی (دوبار)، دانشگاه نوتردام، شهرهایی که در آنها کارگاه TCRM، NCFR و انجمن جامعه‌شناسان امریکا گردهمایی‌های سالانه خود را برپا می‌کردند و در تلاش نهایی که به وسیله نزدیک شدن پایان مهلت انتشار به ما الهام شد، و به یک هتل مجلل و وصف‌ناپذیر در نزدیکی فرودگاه اهییر

شیکاگو. این گردهمایی‌ها برای مذاکرات ما در مورد انگاره‌ها و عقاید اساسی بودند. ما نیاز داشتیم که رو در رو با یکدیگر ملاقات کنیم؛ چه به صورت گروهی یا دوتا دوتا یا سه تا سه تا، که ایده‌ها را تعمیم دهیم، اختلاف نظرات مان را حل و فصل کنیم، ویرایش نماییم فکری به حال مرورگران یا نویسندگان بکنیم، عناوینی ابداع نماییم، و با جزئیات پایان‌پذیری سرو کله بزنیم که جزء جدایی‌ناپذیر چنین پروژه عظیمی است. حتی توافق بر سر طرح جلد کتاب نیازمند تلاشی جمعی طی بحث‌های بسیار بود. در میان سال پایانی کار، همگی ما در کنفرانس‌های هفتگی تلفنی باطالع ساعت‌ها و قتمان را می‌گرفت، شرکت می‌کردیم.

۱. اهداف

در همان نخستین قدم‌ها، تصمیم گرفتیم که یکی از مقاصد ما جامع بودن این *دایرةالمعارف* باشد. تقاضای رسیدن از جانب طیف گسترده‌ای از دانشجویان و فرهیختگان این حوزه، ما را مطمئن ساخت که این کار باید اجازه دهد صدای بسیاری از نویسندگان شنیده شود؛ خریسندگانی که در دنیای وسیع عقاید و زمینه‌های متفاوت نژادی، جهت‌گیری‌های جنسیتی، سن، ارشدیت، دین و وابستگی‌های دیگر زمینه‌های پر اهمیت قرار داشتند. بنابراین؛ اولین قصد ما این بود که جایی که می‌توانستیم، از جنبه نویسندگان، عقاید و مشاوری و ویراستاری، جامع‌الجهات عمل می‌کردیم. هدف رسیده باشیم. ۱۹۸ همکار این *دایرةالمعارف* گروهی بسیار متنوع را به ظهور می‌رساند. می‌خواستیم در زمینه‌های نژادی / قومیتی مشارکت‌کنندگان نیز مانند سن، ارشدیت ایشان جامع‌الجهات برخورد نماییم. مایل بودیم با افرادی که در زمینه مطالعات خانواده، روان‌شناسی، و وابسته می‌شوند به همان اندازه محققان، معلمان و نظریه‌پردازان جا افتاده درگیر شویم. در نتیجه، همه نویسندگان مشتمل است بر: دانشجویانی که مشغول کار بر روی پایان‌نامه‌های خود هستند؛ جوانان مؤسسات ۲ یا ۴ سالانه پژوهش‌گران مستقل بدون وابستگی‌های دانشگاهی، استادان برجسته دانشگاه و طیف گسترده صاحب نام مؤسسات تحقیقاتی. ما تلاش کردیم تا سر حد امکان دایرةالمعارف وسیعی از نظریات، پردازش شده موجود درباره مسائل متنوع خانواده را پوشش دهیم. پردازش‌هایی ما بر این بود که از مشارکت‌کنندگان شمال امریکا فراتر رویم و پژوهش‌گران اروپایی و آسیایی را نیز وارد کار کنیم. برای افزایش میزان این جامعیت یک هیئت مدیره بین‌المللی ویراستاران تشکیل دادیم. برخی از اعضای آن، پژوهش‌گرانی بودند، که بر روی حوزه‌ها یا مسائلی کار می‌کردند که با گروه نویسندگان مان قادر به پوشش دادن آنها نبودیم.

هدف دوم این بود که خوانندگان مان را مجذوب تعامل - هم با متن و هم با وبسایت مشارکت در تهیه کتاب - نماییم. در این عصر؛ اغواگری‌های روزافزون تکنیکی که فرزندان و دانشجویان ما بیش از خود ما با رایانه آشنا هستند، دانستیم که نسخه قفسه‌ای کتاب دیگر کفایت نمی‌کند. این دایرة المعارف نمی‌تواند تنها در متن خلاصه شود؛ تعاملی بودن برای ما بدین معنا است که ارائه نمونه و مثال و نیز کلمات «از چه طریقی - به سوی» مهم‌تر از تبعیت تاریخی از مفاهیم عمومی و رایج است.

ما خواستیم که نویسندگان مان حتی الامکان با دانشجویان و پژوهشگرانی که این مجلد را می‌خوانند، در تعامل باشند. سعی ما بر این بود که این کنش متقابل را از راه‌های مختلفه تأمین نماییم. درخواست ما از تمامی نویسندگان این بود که منابع اضافه، تمرینات و اطلاعات مربوط به همراهی با *دایرة المعارف* را بر روی وبسایت قرار دهند. بسیاری از فصول «تأملی بر نظریه» و «تأملی بر روش» نمایان می‌سازند که در طی آنها؛ پژوهش‌گران بصیرت‌های پراهمیت ناشی از تئوری‌های جاری خودشان را در میان می‌نهند که انگاره‌های مطروحه در فصل را گسترش می‌دهند.

همچنین بیشتر فصول شامل درس‌کم یک مطالعه موردی می‌باشد که تجارب یک محقق یا گروه تحقیقاتی را با در نظر گرفتن مطالعات مرتبط با عنوان فصل شرح می‌دهد.

هدف سوم این بود که مایل بودیم به طرزیکه به نظریه‌ای پردازیم که در نهایت استنتاج می‌شود بر روی خود فرایند نظریه‌پردازی تمرکز کنیم. ما با نویسندگان مان در این چالش بودیم که با نظریه به صورت فعل (نظریه‌پردازی) راجه شوند نه اسم. از آنان می‌خواستیم به جای این‌که به خلاصه کردن یافته‌های عمل‌آزمایی تا این تلاریخ پردازند، روی فرایند ساختن نظریه و روش‌های پیشبرد نظریه‌پردازی تمرکز کنند. امیدوار بودیم که این امر نتیجه‌ای متفاوت با کتاب‌های راهنمای دیگر که در زمینه خانواده بیشتر شبیه، در برداشته باشد؛ کتاب‌هایی که مرور ادبیات موجود - یافته‌ها را از حداکثر تحقیقاتی که ارائه می‌دهند - هدف نهایی از مطالعه آنهاست، به جای این‌که راجع به عقایدی بحث کنند تا به تفسیر و گسترش روش‌های تحقیق منجر می‌شوند.

هدف چهارم این بود که روش‌ها و نظریه‌ها را در حداکثر فصول ممکن، ترکیب کنیم. ما نویسندگان را ترغیب کردیم که نظریه‌پردازی‌هایشان را با بحث‌هایی در زمینه روش تحقیق تکمیل کنند. تأکید ما بر ارزش رهیافت روش‌های ترکیبی در تحقیقات خانواده بود. از همکاران خواستیم به تلاش‌های ما برای شکستن برخی از موانع مصنوعی بین روش‌های کیفی

و کمی بیبوندند. این موانع به چیزی شبیه ایدئولوژی‌های مجازی در تحقیقات خانواده بدل شده بودند، که برای بسیاری از دانشجویان دوگانگی‌های یا این/ یا آن را به وجود می‌آوردند که به هر دو رهیافت لطمه می‌زد.

سرانجام، دریافتیم که رسیدن به هدف‌مان در زمینه جامع بودن، تشریک مساعی کلید موردنظر است. به طور قطع تشریک مساعی هم مورد نیاز است و هم بسی دشوارتر از آن چیزی است که گفته می‌شود تشریک مساعی، فرایندی چند بُعدی و چند روشی است. اینک می‌بینیم که تقریباً غیرممکن است در یک فصل تنها یک نظریه را پوشش دهیم؛ چرا که پیروان گران خانواده باید نظریه‌ها را ترکیب کنند، اقتباس نمایند، آنها را درهم آمیزند و با یکدیگر هم‌راستا کنند.

ویراستاران

ورن ل. بنگستون آلن ک. اکاک

کاترین ر. آلن پگی ورن دیلورت- اندرسون

دیوید م. کلین